

למידה יצירתית בלבד או תיקון חברתי

תכנית חלוצי הערכה בתנ"ך ברשת ברנקו וייס האתגרית

צוות בית ספר ברנקו וייס בת ים על שם ז'קלין כהנוב

"חמישה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן: רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניה ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן: רבי אליעזר בן הורקנוס - בור סוד שאינו מאבד טיפה; יהושע בן חנניה - אשרי יולדתו; יוסי הכהן - חסיד; שמעון בן נתנאל - ירא חטא; אלעזר בן ערך - מעיין המתגבר" (משנה י, ח)

חמישה תלמידים לרבן יוחנן בן זכאי

חמישה סגנונות שונים של לומדים

חמש מוטיבציות שונות ללמידה

וכולם בבית מדרשו של רבי יוחנן בן זכאי אחד.

רבי יוחנן בן זכאי, כמי שמכיר בערך השונות, אפשר אותה, עודד אותה ומנה את שבחו של כל תלמיד ותלמיד. רבי אליעזר בן הורקנוס הוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה". נדמה שאם היינו מעתיקים את אליעזר בן הורקנוס למציאות ימינו הוא היה מצליח (בזכות הזיכרון, יכולת הקליטה שלו ובעיקר בערך שהוא מייחס לשימור תורת מוריו) להיות תלמיד מצטיין, אחד שמתבלט בהישגיו בחינות הבגרות וסלולה לו הדרך ללימודי המשך והשכלה גבוהה.

ייתכן שאם יהושע בן חנניה, יוסי הכהן, שמעון בן נתנאל ואלעזר בן ערך היו תלמידי י"א בתקופת בגרויות אופיינית הם היו מסתכלים על אליעזר בן הורקנוס ורוצים להיות כמוהו.

שיטת ההערכה הקלאסית, המתבססת בעיקר על בחינות הבגרות, נוטה להעדיף תלמיד אחד מתוך החמישה, ומגבילה מלכתחילה את סיכויי ההצלחה של ארבעת האחרים...

מערכת החינוך בישראל מנותבת על ידי בחינות הבגרות ונבחנת על פי שיעורי הזכאות לתעודת בגרות, שהם יעד נוח למדידה. בחינות הבגרות מאפשרות להכתיב בסיס ידע משותף ולפקח עליו. היותן כלי מרכזי להערכת הישגים ולמיון עושה אותן לגורם רב-השפעה על עתידו של בוגר מערכת החינוך, ועל יכולתו להשתלב במערכות השכלה הגבוהה.

חלוצי הערכה בתנ"ך

בית ספרנו שותף לפרויקט "חלוצי הערכה", שבו ניתנת לנו הזדמנות לעצב שיטת הערכה חלופית ושוות ערך לבגרות במקצוע התנ"ך. התכנית מיועדת לשכבות י"א-י"ב, ולוקחים בה חלק כשבעים תלמידים משבע כיתות שונות.

כמה מילים על הערכה חלופית

לא ניתן להפריד את העיסוק בחינוך ובחברה מן השאלה **כיצד ראוי להעריך** את מידת קליטתם של המיומנויות, הידע והערכים שהתלמיד נחשף אליהם בתהליך החינוכי. לשאלה זו יש תשובות שונות ומגוונות. השונות בתשובות מעידה לא רק על גישות שונות כלפי דרכי הערכה, אלא גם על שונות עקרונית בתפיסות חינוך וחברה. ניתן לראות שונות זו בתמורות, הרעיוניות והמעשיות, שחלו במערכת החינוך בכל הנוגע לשיטות ולמדדי הערכה.

גישת ההערכה החלופית היא אלטרנטיבה להערכה המסורתית, הנשענת בעיקר על מדדים חיצוניים וכמותיים. מטרתה של ההערכה החלופית, המבוססת על מדדים פנימיים ופרטניים יותר, היא לקדם למידה איכותית ומעמיקה הצומחת מתוך תפיסות חינוך הומניסטיות ופרוגרסיביות. בשנים האחרונות תחום ההערכה החלופית בישראל מתחיל להתבסס כמודל הערכה מקובל בתוך מערכת החינוך, והשפעתו כמעצב הוראה גדלה.

דרכי ההערכה האלטרנטיביות מבקשות לתקן את ההשפעה השלילית של רדיפה אחר הישגים, ומעבירות את הדגש אל הערכת התקדמותו של התלמיד בהתאם להיבטים הרגשיים, הקוגניטיביים, התרבותיים והחברתיים שמאפיינים אותו כפרט.

הרעיונות שמתוכנן צמחה ההערכה החלופית נעוצים, בין היתר, בתפיסות עולם הומניסטיות וחברתיות אשר ביסודן ביקורת על הסטנדרטיזציה של מערכת החינוך ועל היות ההערכה המסורתית גורם משמעותי בתהליכי הסללה והפרטה.

מתוך כך, בחרנו לראות בפרויקט חלוצי הערכה לא רק הזדמנות לגיוון ולחידוש דרכי ההוראה, אלא הזדמנות לתיקון וליצירת מהלך עומק פדגוגי שרלוונטי דווקא בעבודה החינוכית עם אוכלוסיות מודרות.

מהלכה למעשה

בשנה שעברה, ערב לפני היציאה לחופשת פסח, חגגנו עם הוריהם של תלמידי י"ב את סיומו של תהליך הערכה החלופית בתנ"ך. כשאמרנו להורים שהם מוזמנים לבגרות של בנם/בתם הם הופתעו, וציפו להגיע לחדר בחינה או לפגוש מישהו שיבחן את רמת הדיק של הידע שהתלמיד רכש.

במקום לסדר, כביום בגרות רגילה, שולחנות בטורים ועליהם עט, שוקולד ומים שסייעו להפחתת הלחץ, סידרנו את השולחנות במעגלים והפכנו את אולם הספורט לבית מדרש תוסס.

בחודש שקדם לערב זה הפכה כיתת הלימוד לבית מדרש. המורות דנו עם התלמידים על החוק המקראי ועל מידת הרלוונטיות שלו לימינו. לאחר מכן כל זוג תלמידים בחר נושא שמעניין אותו ובנה דף לימוד ומערך שיעור בנושא.

בערב הסיום התלמידים הפכו למורים לשעה אחת, ואנחנו - ההורים והמורים - זכינו להיות תלמידים בבית מדרשם.

מבנה התכנית

תוכן	סיפורי הבריאה	סיפור האבות	היסטוריוגרפיה ונבואה	חוק וחכמה
חבורת, תקליט +למידה בכיתה	סיפורי הבריאה כצוהר לשאלות מוסר, פילוסופיה ותפיסות עולם.	סיפורי אבות כדגם מכונן לסיפורים אישיים ומשפחתיים	היסטוריוגרפיה ונבואה כבסיס לדיון בשאלות של יחסי יחיד וחברה	תפקידו של החוקר. חוק כמבטא הכרעה בשאלות חברתיות - ערכיות. לימוד בחברותות והכרות עם הלימוד ה"בית מדרשי"
אירוע שיא	עבודות חקר על שאלה שעלתה במהלך הלימוד	הקבלת מסע אברהם למסע האישי משפחתי של התלמיד (מטלה ממוחשבת) העמקה ביחסים המשפחתיים של האבות. + כיתבת מכתב הנשען על הטקסט התנכ"י.	העמקה בדמותו של אליהו - משימת צילום המסמלת את האופן בו תופס התלמיד את תפקיד הנביא	בית מדרש מסכם להורים ולאורחים בהנחיית התלמידים והתלמידות
מיומנויות	<ul style="list-style-type: none"> שאלת שאלות איתור, ניתוח ואינטגרציה של מידע הבעה בכתב הצגה בפני קהל 	<ul style="list-style-type: none"> חשיבה רפלקטיבית יישום מידע הבעה בע"פ ובכתב מיומנויות מחשב 	<ul style="list-style-type: none"> שאלת שאלות ניתוח טקסט חשיבה מופשטת ביצוע אנלוגיות 	<ul style="list-style-type: none"> ניתוח טקסט שאלת שאלות איתור מידע דרשנות עמידה מול קהל
הרגלים	עיקביות, אחריות אישית ללמידה, הכרה בשונות של עמדות, חשיבה בקורנית, רפלקציה, עבודת צוות, נקיטת עמדה, יצירה			

עקרונות מנחים בבניית התכנית

הערכה מעצבת במקום הערכה מסכמת

כלי ההערכה החיצוניים הם בעלי אופי גנרי וסטנדרטי ונקבעים על ידי מומחים להערכה. כלומר, ההערכה המסורתית יוצרת הפרדה בין המתרחש בכיתה באופן רציף לבין ההערכה של התרחשות זו. הפרדה זו יוצרת מצב שבו ההערכה משמשת כמכשיר ממיין.

הערכה חלופית דוגלת בכך שסמכות ההערכה תהיה מוטלת על המורה, וכלי ההערכה יוכלו לשרת אותו בתהליך ההוראה. כלומר, אם מבחני הבגרות מדגישים, במובנים רבים, את ההערכה כגורם המסכם את ההישגים, הערכה חלופית מדגישה את יכולתה של ההערכה לסייע בעיצוב ההוראה ושמה דגש על התהליך.

כשבנינו את תכנית הלימודים שאלנו את עצמנו אילו מיומנויות וכלים אנחנו רוצים להעריך אצל תלמידינו, ומתוך כך בנינו את התכנית, את מערכי השיעור, את החוברות ואת אירועי השיא.

רף גבוה

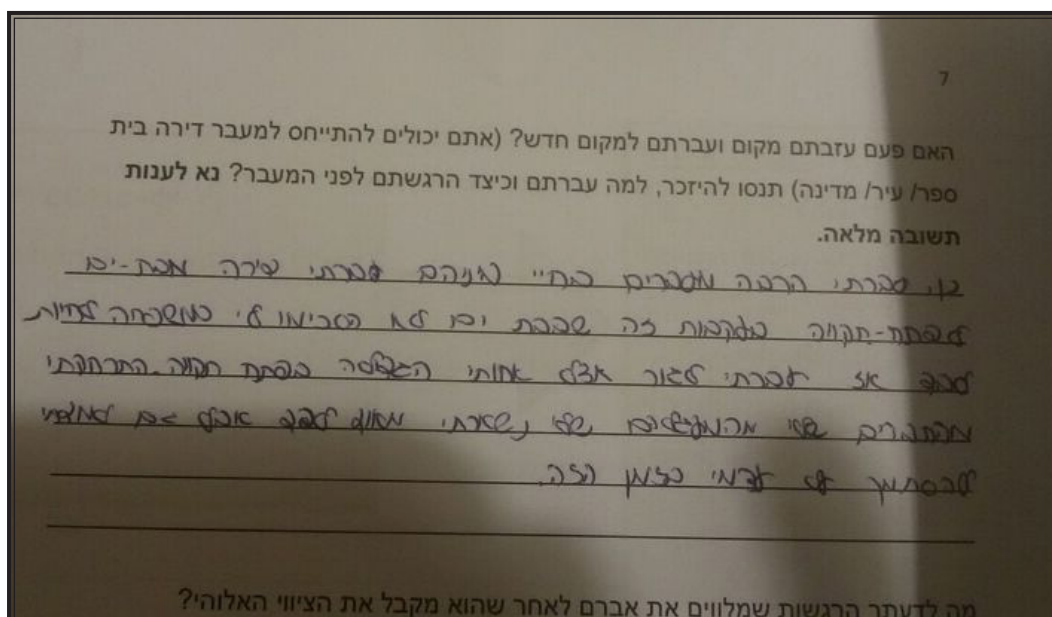
תכנית הערכה חלופית היא מתודה לחיזוק תחושת המסוגלות של התלמיד. בסוף התהליך התלמיד צריך להרגיש שהבגרות היא שלו, ושבמסגרתה הוא עמל והתמודד כדי להתקדם. האמונה בתלמיד משמעה דרישה. תכנית הערכה חלופית מאפשרת לנו להציב דרישה שונה ומותאמת לכל תלמיד, ולהעריך אותו על ההתקדמות ביחס לנקודת הפתיחה.

נאמנות לתכנית הלימודים

הסוד בתכנית ההערכה החלופית טמון באוטונומיה שניתנת לצוות. במסגרת מרחב הפעולה הרחב שניתן לנו אנחנו רואים לעצמנו חובה להקפיד על הוראת תכנית הלימודים במלואה.

רלוונטיות ורפלקטיביות

הערכה חלופית היא תרבות חינוכית. תרבות של הערכה כוללת בתוכה סל רחב של טכניקות השזורות במידה זו או אחרת בתהליך ההוראה. כחלק מתרבות זו אנו מנסים להשתמש בשיטות מגוונות שייתנו מענה לשונות של התלמידים וייצרו נקודות ממשק בין התוכן הלימודי לבין חיי התלמיד. אנחנו מנסים לייצר את החיבורים בין פרקי התנ"ך לבין נושאים הרלוונטיים לתלמידים. נוסף לכך, ההערכה לאורך השנה משקפת את התהליך תוך התייחסות למשתנים המעכבים והמפתחים בתהליך הלמידה של כל תלמיד. השאיפה הוא שבמסגרת זו התלמיד יהפוך לשותף פעיל בתהליך הלמידה וההערכה עצמה, וידע לסמן לעצמו את היעדים להמשך.

דוגמה לשאלה רפלקטיבית מחוברת העבודה, לאחר שיעור על הציווי "לך לך"

אלו הן כמה מהאמירות שאנחנו שומעים מהתלמידים תוך כדי התהליך; אמירות שמוכיחות עד כמה התלמידים שלנו עסוקים במדדי הצלחה ובתחושת השייכות לנורמה. נקווה שהמעבר לשיטות הערכה אלטרנטיביות יאפשר לנו, המורים, למנות את שבחם של כל תלמידינו ולהגדיל את סיכוייהם להצלחה.

בתים

בית ספר ברנקו וייס בת-ים על שם ז'קלין כהנוב פועל מזה חמש שנים. בית הספר נותן מענה לתלמידים שהונשרו ממסגרות שש שנתיות בבת-ים. בית הספר וצוות המורים שמוביל אותו פועל מתוך אג'נדה חברתית וחושב כל יום מחדש את התלמידים והתלמידות. מתוך כך בית הספר רואה כמטרה להיות חלק אינטגרלי מהקהילה בה הוא פועל ולאפשר לתלמידים תמונה עתידית אחרת.

צילום: ענבלר חטשילד

בית מדרש בנושא "זכויות עובדים"

צילום: ענבלר חטשילד

בית מדרש בנושא החוק המקראי "לא תעמוד על דם רעך"

צילום: ענבלר חטשילד

בית מדרש בנושא "דיני מלחמה - במקרא וכיום"

צילום: ריאל ליבוביץ, ליאון נחיימוביץ, ארתור שפיוס

"איזבל" | מתוך מטלת צילום בעקבות סיפורי אליהו

צילום: בן מלכה, אלירן אדיב, אראב מרוגסיאן, טומי ערבה

"אין קול ואין עונה" | מתוך מטלת צילום בעקבות סיפורי אליהו